

1. **Markaziy Osiyo hududining iqlimi.**

Markaziy Osiyo Yevroosiyo materigining markazida, okeanlardan ancha uzoqda joylashgan o'lka. Markaziy Osiyo hududi to'liq mo'tadil va subtropik mintaqalarga to'liq keladi. Uning geografik o'rni o'ziga xos iqlimning vujudga kelishiga sabab bo'lgan. Quyidagilar Turkiston iqlimini hosil qiluvchi omillar hisoblanadi: geografik o'rni, atmosfera tsirkulyasiyasi, rel'yefida tekislik va Tog'li o'lkalarni mavjudligi.

Markaziy Osiyo iqlimga Arktika havo massalari va tropik havo massalari ta'sir etadi.

Yuqoridagi omillar ta'sirida Turkiston o'lkasida kontinental va quruq iqlim vujudga kelgan. Bu iqlimga quyosh nurlarining ko'pligi, havoning quruqligi xos. Iqlimning kontinentalligi sutkalik va yillik haroratlar o'rtasida katta farq bo'lishiga sabab bo'ladi.

Markaziy Osiyoning shimoli va g'arbida tabiiy to'siqlarning yo'qligi shimoldan, shimoli-iarbdan va g'arbdan keladigan havo massalarining bimalol kirib

kelishiga imkon yaratadi. Markaziy Osiyoga qish faslida shimoli-sharqdan Sibir (Osiyo) antisikloni bilan sovuq havo va Shimoliy muz okeanidan Arktika havo massalari kirib keladi. Bu havo massalari Markaziy Osiyoning janubiy qismlarigacha

yetib boradi va u yerlarda qattiq sovuqlarning bo'lishiga sabab bo'ladi. Yozda cho'llarda havo nihoyatda qizib, past bosim vujudga keladi. Markaziy Osiyoga qo'shni bo'lgan Eron va Afg'oniston cho'llarida ham xuddi shunday ahvol

ro'y beradi. Bu Markaziy Osiyo tekisliklarida issiq va quruq tropik havoning, ya'ni termik depressiyaning hosil bo'lishiga olib keladi. Tropik havo quruq, chang-to'zonli

va harorati yuqori bo'lishi bilan ajralib turadi. Markaziy Osiyo tekisliklari iqlimi o'z xususiyatlariga ko'ra bir-biridan

birmuncha farq qiladi. Shimoliy qismlarida chalacho'l iqlimi ustun bo'lsa, qolgan qismlarida esa cho'l iqlimi ustundir. Markaziy Osiyo cho'llari materik ichidagi berk o'lka bo'lganligi sababli keskin kontinental iqlimga ega. Bu iqlimga ham yozning juda issiq, qishningg'oyatda sovuqligi, haroratning sutkalik, yillik amplitudalari farqi juda yuqori, fasllar bo'yicha

yo'lnlarning notekis taqsimlanishi, havoning quruq va ochiq bo'lishi xosdir. Markaziy Osiyo cho'llari iqlimini Yer sharidagi eng issiq joylar - Shimoliy Afrika va

Mesopotamiya shimoliga qiyoslash mumkin.

Qizilqum va Qoraqumda qishda eng past harorat – 25C dan 33C gacha boradi. Qishda Amudaryo va Sirdaryoning quyi qismi muzlaydi. Janubda esa qish birmuncha iliq keladi.

Markaziy Osiyoning Tog'li o'lkalarida iqlim tekisliklaridagidan birmuncha farq qiladi, bulutli kunlarning ko'pligi, qorning uzoq yotishi, yo'lnlarning ko'pligi, haroratning past bo'lishidir. 1500-2000 metrdan baland Tog'lar Atlantika okeani va

O'rta Yer dengizidan keladigan nam shamollarni to'sib, yo'lnlar yo'lishiga sabab bo'ladi.

Tyan-Shan Tog'larida dengiz sathidan 3500-4000 metr balandlikda yanvar oyida o'rtacha harorat 170-180, eng past harorat esa -480 gacha boradi.

Pomirda, Qorako'l sohilida eng past harorat -500 gacha boradi.

Markaziy Osiyoda —fyonll (Tog'larda), tekislik va ayrim Tog' yonbalirlarida —garmsell shamollari ko'p bo'ladi. Shuningdek, Tog'larda —Tog' vodiy shamollarill

ham mavjuddir. Bulardan tashqari mahalliy shamollar ham mavjud. Masalan, —afionll

shamoli, —Bekobodll shamoli, —Qo'qonll shamoli va boshqalar.

Markaziy Osiyo hududining iqlimi.

Markaziy Osiyo Yevroosiyo materigining markazida, okeanlardan ancha uzoqda joylashgan o'lka. Markaziy Osiyo hududi to'liq mo'tadil va subtropik

mintaqalarga to'ri keladi. Uning geografik o'ri o'ziga xos iqlimning vujudga kelishiga sabab bo'lgan. Quyidagilar Turkiston iqlimini hosil qiluvchi omillar hisoblanadi: geografik o'ri, atmosfera tsirkulyasiyasi, rel'yefida tekislik va Tog'li o'lkalarni mavjudligi.

Markaziy Osiyo iqlimga Arktika havo massalari va tropik havo massalari tasir etadi.

Yuqoridagi omillar ta'sirida Turkiston o'lkasida kontinental va quruq iqlim vujudga kelgan. Bu iqlimga quyosh nurlarining ko'pligi, havoning quruqligi xos. Iqlimning kontinentalligi sutkalik va yillik haroratlar o'rtasida katta farq bo'lishiga sabab bo'ladi.

Markaziy Osiyoning shimoli va g'arbida tabiiy to'siqlarning yo'qligi shimoldan, shimoli-garbdan va g'arbdan keladigan havo massalarining bemalol kirib kelishiga imkon yaratadi. Markaziy Osiyoga qish faslida shimoli-sharqdan Sibir (Osiyo) antisikloni bilan sovuq havo va Shimoliy muz okeanidan Arktika havo massalari kirib keladi. Bu havo massalari Markaziy Osiyoning janubiy qismlarigacha yetib boradi va u yerlarda qattiq sovuqlarning bo'lishiga sabab bo'ladi.

Yozda cho'llarda havo nihoyatda qizib, past bosim vujudga keladi. Markaziy Osiyoga qo'shni bo'lgan Eron va Afg'oniston cho'llarida ham xuddi shunday ahvol ro'y beradi. Bu Markaziy Osiyo tekisliklarida issiq va quruq tropik havoning, ya'ni termik depressiyaning hosil bo'lishiga olib keladi. Tropik havo quruq, chang-to'zonli va harorati yuqori bo'lishi bilan ajralib turadi.

Markaziy Osiyo tekisliklari iqlimi o'z xususiyatlariga ko'ra bir-biridan birmuncha farq qiladi. Shimoliy qismlarida chalacho'l iqlimi ustun bo'lsa, qolgan qismlarida esa cho'l iqlimi ustundir.

Markaziy Osiyo cho'llari materik ichidagi berk o'lka bo'lganligi sababli keskin kontinental iqlimga ega. Bu iqlimga ham yozning juda issiq, qishning g'oyatda sovuqligi, haroratning sutkalik, yillik amplitudalari farqi juda yuqori, fasllar bo'yicha yo'linlarning notekis taqsimlanishi, havoning quruq va ochiq

bo'lishi xosdir. Markaziy Osiyo cho'llari iqlimini Yer sharidagi eng issiq joylar - Shimoliy Afrika va Mesopotamiya shimoliga qiyoslash mumkin.

Qizilqum va Qoraqumda qishda eng past harorat – 25C dan -33C gacha boradi. Qishda Amudaryo va Sirdaryoning quyi qismi muzlaydi. Janubda esa qish birmuncha iliq keladi.

Markaziy Osiyoning Tog'li o'lkalarida iqlim tekisliklaridagidan birmuncha farq qiladi, bulutli kunlarning ko'pligi, qorning uzoq yotishi, yo'lnlarning ko'pligi, haroratning past bo'lishidir. 1500-2000 metrdan baland Tog'lar Atlantika okeani va O'rta Yer dengizidan keladigan nam shamollarni to'sib, yo'lnlar yolishiga sabab bo'ladi.

Tyan-Shan Tog'larida dengiz sathidan 3500-4000 metr balandlikda yanvar oyida o'rtacha harorat 170-180, eng past harorat esa -480 gacha boradi. Pomirda, Qorako'l sohilida eng past harorat -500 gacha boradi.

Markaziy Osiyoda "fyon" (Tog'larda), tekislik va ayrim Tog' yonbalirlarida "garmsel" shamollari ko'p bo'ladi. Shuningdek, Tog'larda "Tog' vodi y shamollari" ham mavjuddir. Bulardan tashqari mahalliy shamollar ham mavjud. Masalan, "aflon" shamoli, "Bekobod" shamoli, "Qo'qon" shamoli va boshqalar.